

שילוח הקן

הרי בעומד בערב יום טוב ואומר "זה וזה מן האפרוחים או מן הביצים **אני נוטל** למחרת ביום טוב", סגיא [די] בכך שלא יהיו אלה בכלל מוקצה, ולא נצרך רב יהודה להקיש על הקן! ומשיבים: הנהו פירי חדתי הוו [אלה, האפרוחים והביצים פירות חדשים הוּן], שלוי בר סימון גופיה [עצמן] עדיין לא הוה קני להו [לא קנה אותם], והכי קאמר ליה [וכך אמר לו] שמואל לרב יהודה: זיל וטריף אקן דליתגבהו [לך והקש על הקן, שיגביהן] האפרוחים את עצמם, ובכך ניקנינהו [יקנה אותם] לוי בר סימון לעצמו, והדר ליקנינהו ניהלך [ואחר כך יחזור ויקנה אותם לך] בקנין סודר.

א משנה לא יטול אדם אם על בנים אפילו כדי שתשמש צפור זו כקרבן הבא לטהר את המצורע. ולגופה של מצוה זו, ומה אם מצוה זו של שילוח הקן, שהיא קלה מאוד לעשייה, שכן היא אין בה חסרון כיס של ממש, שהרי מפסיד בכך רק בכאיסר, שהוא שוויה של האם המשתלחת, אמרה התורה במתן שכרה "למען ייטב לך והארכת

קמב ע"א

הולין

פרק שנים עשר

בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סגיא — כצית הלל נמסכת ציפה (י,א). פירי חדתי — ציזים שהטילה אותם האם, ולא עמדה מעליהם מעולם. ולא קנתה לו תלרו ללוי — דאסור לזכות צהן כל זמן שהאם רוצנת עליהם. ולוי היה זריך לילך לקנות, ומנה שלא קנה אינו יכול להקנות, ואם יקנה לו נסודר — יכול לחזור צו. זיל טרוף אקן

דליתגבהו — אמהות, וליקנינהו לוי לפירות על ידי תלירו, ויקנהו לוי ניהלך נסודר.

משנה שהיא כאיסר — שאין נה מסרון כיס אלא דבר מועט.

גמרא שמתן שכרה בצדה — כגון כבוד אב ואם ושלות הקן, שלא תוכל להצין מתן שכרה, שעמידן הממס להמיות.

אם מצוה קלה שְהיא פְאִיסַר אָמְרָה תוֹרָה "לְמַעַן יֵיטב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים", קל וְחוֹמֵר עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתוֹרָה.

ב גמרא תַּנְיָא דְבִי רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לָךְ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתוֹרָה שְׁמַתָּן שְׁכָרָה בְּצַדָּה, שְׁאֵין תַּחֲיִית הַמַּתִּים תְּלוּיָה בָּהּ. בְּכַבּוּד

אָב וְאִם פְּתִיב "לְמַעַן יֶאֱרִיכֶן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יֵיטב לָךְ", בְּשִׁילוּחַ הַקֵּן פְּתִיב

יָמִים" (דברים כב, ז), קל וחומר כמה מרובה הוא מתן השכר על קיומן של מצות חמורות שבתורה.

ב גמרא שנינו במשנתנו מתן שכרה של מצות שילוח הקן הכתוב בצידה, ובענין זה מביאים עוד. תניא דבי [שנויה ברייתא של בית] מדרשו של ר' יעקב אומר : אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה כתוב בצדה (כמצות כיבוד אב ואם, ושילוח הקן) שאין האמונה בתחיית

המתים תלויה בה (נשמעת ממנה). שכן בכבוד אב ואם כתיב [נאמר] "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך" (דברים ה, טז), ובשילוח הקן כתיב [נאמר] יטול תניא ר' יעקב.

מסורת הש"ס

א. ביצה ט,ב. יא. ירושלמי ביצה פי"א הי"ד. פי"ד הי"ג. שם עיז פי"ה חי"ב.

ב. מדרש תנאים לדברים פכ"ב,ו. ספרי דברים פכ"ב, ו.

ג. תוספתא חולין פי"י, טז. קדושין לט,ב. מדרש תנאים לדברים פכ"ב, ז.

ילק"ש תורה רצח, תתקל.

גרסות

בר סימון בכתה"י: **בר סיסין** ובדפ"י: **בר סימי**.

הוה קני להו יש בכת"י: **לא קניא ליה וכן**: **לא קניא להו**.

דליתגבהו וניקנינהו יש בכת"י: **דליגבהינהו וליקנינהו**.

ניהלך בסודר בכת"י: **ניהליה בסודר**.

לא יטול אדם אם על בנים אפילו יש בכת"י: **לא יטול האם מעל הבנים ואפי'.**

לטהר את בכתה"י: **לטהר בה את**.

שהיא כאיסר בכת"י: **שהיא באיסר**.

על מצות חמורות במשניות נדפסות חסרות מלים אלה ויש בכת"י: **למצות חמורות שבתורה** וכן: **למצות החמורות בתורה**.

תניא דבי רבי יעקב בכת"י: **לא יטול תניא ר' יעקב**.

תלויה בה בכבוד אב ואם כתיב...
ילחוך עפר והוא לא ידע למען ייטב לך בעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך בכת"י: **תלויה בה שנא' למען ייטב לך והארכת ימים למען ייטב לך בעולם שכולו טוב והארכת ימים בעולם שכולו ארוך**.

החיים

איסר

האיסר הוא מטבע נחושת מן המטבעות הקטנים ביותר, ובדומה לפרוטה הוא בא פעמים רבות בשימוש לשון של דבר ששווי מועט ביותר. בסדר המטבעות האיסר בא אחר הפרוטה (שמונה פרוטות באיסר) והריחו חצי פונדיון, ואחד מעשרים וארבעה בוז. שיעור משקלו הוא כשתי עשיריות הגרם.

קיינים

בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סגיא כתב רש"י שהוא כשיטת בית הלל במסכת ביצה (י,א).

זיל וטריף אקן דליתגבהו וניקנינהו לוי בר סימון והדר ליקנינהו שכן בהקשה על הקן, ובאופן שהאם מגבידה עצמה ומעופפת מעל הקן עד שאין כנפיה נוגעות בקן, אין מתקיימת מצות שילוח, שהרי לא יצאה מרשותו. ורב יהודה לא התחייב כלל במצות שילוח הקן, כיון שעדיין הוא לא זכה בבנים אלא לוי בר סימון. ומשום כך די לו בהקשה על הקן, שהרי לא אמר לו שמואל לקיים מצות שילוח, שאם כן היה אומר לו בפירוש "זיל שלח" (יוס"ד).

דליתגבהו וניקנינהו מתוך הוראתו זו של שמואל הסיקו ראשונים שתי הלכות בקנין הגבהה. האחת, שלקנין הגבהה אין צורך בהגבהה ביד ממש, אלא די בכל הגבהה הבאה מכוחו. שכן הורה שמואל לרב יהודה כי די בהקשה על הקן הגורמת לאפרוחים שיתרוממו, כדי לקנותם בכך. והשנית, שאין צורך לקנין הגבהה שתהא זו הגבהה של שלושה טפחים, שהרי במקרה זה שלפנינו אין האפרוחים מתרוממים בהקשתו כדי שלושה טפחים (ריטב"א).

אפילו לטהר את המצורע שהמצורע מביא לטהרתו שתי ציפורים, האחת נשחטת והשנית משתלחת, ואין הציפור הרובצת על האפרוחים יכולה לשמש לציפורי המצורע. וכתבו אחרונים שאין הכוונה רק לציפור הנשחטת, אלא אף לציפור המשתלחת. שאף שהיה מקום לומר שכיון שגם ציפור זו של טהרת המצורע דינה להשתלח, ובדומה לאם

הרובצת על הבנים, יהיה מותר לקחתה לפרק זמן שעד טהרת המצורע, ולאחר מכן לשלחה, בכל זאת נאסר הדבר, משום שאין מבטלים מצוה בשעתה (שילוח הקן) לצורך מצוה אחרת (טהרת המצורע) (יש"ש).

וכתבו אחרונים כי מכלל הלכה זו שאין נוטלים את האם לטהר בה את המצורע למזים אנו כי כל עיקרה של מצות שילוח הקן אינה משום רחמנות, אלא משום גזירת מלך. שהרי אם סיבתה של המצוה היא הרחמנות, ובשלה נצטוונו על שילוח הקן — ראוי היה ליטול את האם לצורך המצורע, שהרי ראוי לרחם על האדם יותר מאשר העופות (ישמח משה בשם חק יעקב).

מצוה קלה יש שאמרו בטעם הדבר שנקראת מצות שילוח הקן "מצוה קלה", שכן אין היא דורשת כל הכנה לקיומה. שהרי כל עיקרה של המצוה הוא רק בקן המזדמן לפני האדם באקראי, ככתוב "כי יקרא", ודרשו בו חכמים שהרי זה בא למעט את המזומן לפניו. וכל מצוה שאין בה הכנה נחשבת כמצוה קלה (ליקוטי יהודה בשם אמרי אמת מגור).

אורה ההלכה

לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע אסור ליטול אם על הבנים ואפילו כדי לטהר בהם את המצורע שהיא מצוה. כמשנה. ואם לקח חייב לשלח. ואם לא שלח — לוקה, שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, (ועשה) ולא עשה דוחה עשה. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פי"ג הי"ט).



לעולם שכולו טוב — שאין צו לא היזק ולא יסורין אלא טובה. ונשיליהי פרק קמא דקדושין (לט,ג) אמרינן דרבי יעקב עובדא חזא נאחד שאמר לו אביו "עלה לצירה, והצא לי גוזלות". ועלה ושלח את האס ונטל את הנניס, וקיים כבוד אב ואם ושלוח הקן, ונחזרתו נפל ומת. היכן טובתו של זה והיכן אריכות ימיו? אלא הו' אומר: "למען ייטב לך" — לעולם שכולו טוב, "ולמען יאריכון ימיו" — לעולם שכולו ארוך.

הדרן עלך שלוח הקן וסליקא לה מסכת חולין

"למען ייטב לך והארכת ימים". יְהִי רַבִּי שְׂאֵמֵר לוֹ אָבִיו: עֲלֵה לְבִירָה וְהָבֵא לִי גוֹזְלוֹת! וְעֲלֵה, וְשַׁלַּח אֶת הָאֵס וְלָקַח אֶת הַבְּנִים, וּבַחֲזָרְתוֹ כְּשִׁירֵד מִשָּׁם, אַחֲרֵי שְׂקִיִּים אֶת הַמִּצְוָה נִפְלַ וּמַת, הֵיכָן אֲרִיכוֹת יָמָיו שֶׁל זֶה? וְהֵיכָן טוֹבָתוֹ שֶׁל זֶה? אֲלֹא "לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמָיו" — כּוֹנְנָתוֹ בְּעוֹלָם שְׂכּוּלוֹ אַרְוֶה, "וְלַמַּעַן יֵיטֵב לְךָ" — לְעוֹלָם שְׂכּוּלוֹ טוֹב. וְתוֹהֵיִם: וְדַלְמָא לֹא הוּא הַכִּי [וּשְׂמָא לֹא הִיָּה כַּךְ]? וְר' יַעֲקֹב מִסְפֵּר רַק עַל אִפְשָׁרוֹת, וְשִׂמָּא מְעוֹלָם לֹא הִיָּה דְבַר כֹּזֵה? וּמְשִׁיבִים: ר' יַעֲקֹב מְעַשֶׂה חֲזָא [וְרָאָה] שְׂכָךְ הִיָּה. וְאוֹמְרִים: וְדַלְמָא [וּשְׂמָא] מְהֵרָה בְּעִבְרֵיהּ הוּא [הִיָּה] בְּאוֹתָהּ שַׁעָה, וְלִכְךָ נִפְלַ וּמַת? וּמְשִׁיבִים: אִף אִם הִרְהוֹר בְּעִבְרֵיהּ בְּאוֹתָהּ שַׁעָה, לֹא הִיָּה נֶעֱנֵשׁ עַל כֵּךְ, כִּי מַחֲשַׁבָה רַעִי אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִצְרַפָּה לְמַעֲשֵׂה וְאֵין מְעַנֵּשׁ עֲלֵיהּ. וְשׂוֹאֲלִים: וְדַלְמָא [וּשְׂמָא] מְהֵרָה בְּעִבְרֵיהּ זֵרָה הוּא [הִיָּה]? דְּכַתִּיב [שְׂמָא] בְּעִבְרֵיהּ זֵרָה: "לְמַעַן תְּפוֹשׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם" (יחזקאל יד, ה). וְאָמַר רַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב: זֵרָה מַחֲשַׁבְתָּ עִבְרֵיהּ זֵרָה שַׁעֲלִיָּה נֶעֱנֵשׁ! וּמְשִׁיבִים: הַכִּי קָאָמַר [כַּךְ] הוּא. ר' יַעֲקֹב, אֲמַר [בְּעִקְבוֹת מַעֲשֵׂה זֵה שְׂרָאָה: אִם אֵיתָא דְּאִיכָא [יֵשׁ] כַּךְ הוּא, שְׂכָר מִצְוֹת בְּהֵאֵי עֲלֵמָא [בְּעוֹלָם זֵה] — תִּהְיִי לֵיהּ [תוֹעִיל לְ] הַמִּצְוָה שְׂקִיִּים, וְתִגְן עֲלֵיהּ [עֲלִיָּו] דְּלֹא לִיתִי [שְׂלֵא יְבוּא] לִידֵי הִרְהוֹר וְלִיתִּי [וּיְנִיקָא] אֲלֵא צִרִיךְ לִוְמַר שְׂכָר מִצְוֹת בְּהֵאֵי עֲלֵמָא לִיכָא [בְּעוֹלָם זֵה אֵין]. וּמְקַשִּׁים: כִּיצַד אֵירַע לִזְהָ שְׁנַפְלַ וּמַת, וְהָאָמַר [וְהָרִי אֲמַר] ר' אֲלַעְזָר כִּי שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינְן נְזוּקִים! וּמְשִׁיבִים: בַּחֲזָרְתָם שְׂאֵנִי [שׁוֹנָה]. שְׂכִיּוֹן שְׂכָבֵר קִיִּימוֹ אֶת הַמִּצְוָה, עֲלוּלִים הֵם לְהִינְזֹק. וְתוֹהֵיִם: וְהָאָמַר [וְהָרִי אֲמַר] ר' אֲלַעְזָר כִּי שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינְן נְזוּקִים, לֹא בַּחֲזָרְתָן! וּמְשִׁיבִים: סוּלָם רַעוּעַ הוּוּ [הִיָּה שֵׁם]. וּמְקוֹם שְׂקִיבֹעַ הִיזְקָא שְׂאֵנִי [הִיזְקָא שׁוֹנָה], שְׂאֵף שְׁלוּחֵי מִצְוָה עֲלוּלִים לְהִינְזֹק בּוֹ. דְּכַתִּיב [שְׂכָן נִאֲמַר] לְכַשְׁנִצְטוּהָ שְׂמׁוּאֵל הַנְּבִיא לְלַכַּת לְמִשׁוּחַ אֶת דוֹד לְמַלְךְ "וַיֹּאמֶר שְׂמׁוּאֵל אֵיךְ אֵלֶיךָ וְשָׁמַע שְׂאֵוֹל וְהִרְגִנִּי" (שְׂמׁוּאֵל א טז, ב). שְׂאֵף שׁוּדְאֵי הַלֵּךְ בְּשִׁלְיחוֹת מִצְוָה מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל זֹאת חֲשַׁשׁ לְשׁוּמוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲלַמְלָא דְרִשְׁיָה אַחֲרָה לְהֵאֵי קְרָא [אֵיִלוּ הִיָּה דוֹרֵשׁ "אַחֲרָה" אֲלִישַׁע בֶּן אֲבוּיָה, לְמִקְרָא זֵה] כְּמוֹ ר' יַעֲקֹב בְּרִי בְרַתִּיהּ [בֶּן בְּתוּרָן] — לֹא חֲטָא [לֹא הִיָּה חוֹטֵא]. מָאֵי חֲזָא [מַה רָאָה] אֲלִישַׁע בֶּן אֲבוּיָה שֶׁהִבִּיא אוֹתוֹ לְכַפִּירָה? אִיכָא דְאָמְרִי [יֵשׁ שְׂאוֹמְרִים]: כִּי הָאֵי מַעֲשֵׂה חֲזָא [כְּמוֹ מַעֲשֵׂה זֵה שְׂרָאָה ר' יַעֲקֹב, אִף הוּא רָאָה], וּמִתּוֹךְ כַּךְ בָּא לְכַלֵּל כַּפִּירָה. וְאִיכָא דְאָמְרִי [וַיֵּשׁ שְׂאוֹמְרִים] כִּי אֶת לִישְׁנָא [לְשׁוֹנוֹן] שֶׁל ר' חוֹצְפִית הַמְתוֹרֵגְמָן (מַעֲשֵׂרֵת הַרוּגִי מַלְכוּת) חֲזָא [רָאָה], דְּהוּוּ [שֶׁהִיָּתָה] מוּטְלַת בְּאִשְׁפָּה לְאַחֲרָה שֶׁהִרְגוּהוּ. אָמַר אֲלִישַׁע בֶּן אֲבוּיָה: פֶּה שֶׁהִפִּיק מִרְגְּלֵיּוֹת הוּא יִלְחוּךְ עֶפְרָי? וְהוּא לֹא יִדַע לְדַרוֹשׁ: "לְמַעַן יֵיטֵב לְךָ" — בְּעוֹלָם שְׂכּוּלוֹ טוֹב, "וְלַמַּעַן יֵאָרִיכוֹן יָמָיו" — בְּעוֹלָם שְׂכּוּלוֹ אַרְוֶה.

הדרן עלך שילוח הקן וסליקא לה מסכת חולין

מסורת הש"ס
ד. תוספתא חולין פ"י, טו.
קדושין שם. ירושלמי חגיגה פ"ב ח"א. ר"י פ"ד, קה"י.
פ"ד, א. מדרש זוטא קהלת פ"ד, ח. ילק"ש תורה רצח. ילק"ש נ"ד תתקעד.
ה. קדושין שם. מ, א. ירושלמי פאה פ"א ח"א. תנחומא פרשת אמור סי' טו. ילק"ש נ"ד שצה, תשצא.
ו. פסחים ח"א. יומא יא, א. קדושין לט, ב. ילק"ש תורה רצח, תג.
ז. ירושלמי חגיגה שם. ר"י שם. קה"י שם. מדרש זוטא שם. ילק"ש תורה רצח. ילק"ש נ"ד תתקעד.

אישים

ר' יעקב
יש סבורים שר' יעקב זה (נכדו של אחר) הוא ר' יעקב סתם הנזכר במקומות בודדים במשנה (בענייני אגדה והלכה). ויש שאמרו שהוא ר' יעקב בן קורשאי בן זמנו של רבן שמעון בן גמליאל השני והיה רבו של רבי (ר' יהודה הנשיא).

